

enim imponitur per illam ut propriam causam per se in suo ordine.

20. Atque hæc ultima ratio videtur efficaciter impugnare sententiam Glos. et receptam, nisi limitetur. Dico vero aliud esse loqui de infamia in genere, aliud vero de infamia quatenus propter usuram potest a iudice seculari imponi. Priori modo, non est verum universaliter infamiam esse talem poenam, quæ non possit per iudicem imponi, et ideo etiam necessarium non est ut, quoties lex fert poenam infamiae, vel per solam comminationem, vel per verbum de futuro, sit de poena ipso jure intelligenda, quia cum possit per iudicem imponi, ut dictum est, non erit inutilis lex, etiamsi cum proprietate intelligatur, et ita erit intelligenda, si aliud non obstet. Loquendo autem posteriori modo de tali infamia usurarii, ut imponenda per jus civile, dicunt citati iuristæ, nisi incurrat ipso jure ex vi legis, non posse per iudicem civilem imponi: ratio autem eorum est, quia qui solvit usuram, non potest agere contra usurarium actione criminali, nec famosa, ut ipsi loquuntur, sed actione civili, scilicet, conditione indebiti, vel simili: ex vi autem hujus actionis non infamabitur usurarius per iudicem, etiamsi condemnatur ad restituendas usuras, juxta l. *Cessat*, ff. de Actionib. et obligat. Nec etiam potest criminaliter puniri ex vi talis actionis, et ideo ex vi talis sententiæ non infamaretur reus, et ideo, ut infamis maneat, oportet ut ex vi legis infametur, ideoque nisi lex loqueretur de poena ipso jure, inutilis esset. Hoc ergo modo defenditur exemplum illud, licet sit valde legale et mihi incertum, quia, licet sit verum et constans ex aliis juribus usurarium esse ipso jure infamem, nihilominus, licet non esset, non video cur per iudicem non possit fieri infamis ex vi illius l. *Improbum*, si in iudicio de improbo fœnore convincatur, quacumque actione contra illum agatur. Nam licet conditio indebiti per se non faciat infamem, nihilominus, quia fundatur in crimine usuræ, poterit ad infamiam sufficere ratione alterius legis. Sed hoc jurisperitis omitto.

21. *Secundum exemplum irregularitatis.* — Clariora sunt alia exempla hujus regulæ. Unum est de poena irregularitatis: nam, licet canon tantum dicat, sub poena irregularitatis, vel irregularis fiet, aut quid simile, intelligendum est sententiam latam continere, quia irregularitas est talis poena, quæ non ab homine, sed a jure tantum imponatur, ut suppono ex dictis in 5 tomo, disp. 40, sect. 4. Nam, licet interdum aliqua

irregularitas non incurratur, nisi supposita sententia criminis alias occulti, illud solum est quando irregularitas non imponitur immediate ratione criminis, sed ratione infamiae; non quia ad ipsam irregularitatem, per se loquendo, requiratur sententia iudicis; et ideo lex imponens irregularitatem, ipso jure eam imponere intelligitur, etiamsi per verbum de futuro, vel simile loquatur.

22. *Tertium exemplum de irritatione seu annullatione vinculi indissolubilis.* — Aliud exemplum esse potest de irritatione. seu annullatione vinculi indissolubilis. Nam si lex imponat in poenam irritationem talis vinculi, licet per verba de futuro loquatur, intelligitur inducere inhabilitatem ipso facto, quia alias esset inutilis et frivola. Ut si lex prohibeat contrahere matrimonium viri cum femina quam poluit per adulterium, et addat: Alias tale matrimonium irritetur, censetur ipso jure impedimentum irritans imponere, quia nisi tale esset impedimentum, non posset postea irritari matrimonium semel validum. Sic etiam, cum antiqui canones dicunt irritandum esse matrimonium virginum sacrarum, satis indicant eas esse inhabiles ad validum matrimonium. Idemque est de clericis, et similibus. Et similis regula applicari potest ad impedimenta professionis religiosæ: nam si canon dixerit: Si quis hoc commiserit, et postea profiteatur, ejus professio dissolvatur, ipso facto introducit impedimentum, quia alias non potest habere effectum. Quando vero canones dicunt: Si quis hoc commiserit, ejus ordinatio irritetur, tunc non potest eodem modo regula applicari, quia collatio ordinis, quoad valorem suum, irritari non potest; intelliguntur ergo illa verba de irritatione quoad usum, et sic solent suspensionem significare, quæ per hominem inferri potest, et ideo non est necesse, prædicta verba sub hac regula comprehendere. Et ad hoc exemplum spectant alia, quæ affert Tir. supra, n. 265.

23. *Quartum exemplum, de lege præcipiente sub poena perjurii.* — Denique potest sumi quartum exemplum ex eodem num. 264, de Lege præcipiente aliquid sub poena perjurii: nam eo ipso imponit illam ipso jure, non tam vi sua, quam alterius. Immediate enim ex vi talis legis fit, ut in transgressione ejus committatur perjurium: nam talis lex necessario supponit aliquod juramentum, in cuius virtute sic præcipit, et ideo transgressor talis legis contra præstitum juramentum peccat, et consequenter incurrit poenam ipso jure propter perju-

rium impositam. Sed hoc exemplum non est proprie de lege pœnali: nam verba illa sub poena perjurii non tam imponuntur ad comminationem pœnæ, quam ad declarandum modum præcipiendi, exigendo obligationem prioris juramenti, quod sufficienter illo modo significatur, juxta communem sensum illorum verborum. An vero illi perjurio imposita sit aliqua poena ipso jure, ex tali legenon habetur ut per se patet, et quamvis Tiraq. id affirmet ex cap. *Cum quidam*, de Jurejur., et l. 3, § *Si ad diem*, ff. de Re milit., tamen in illis iuribus nihil tale habetur, et longam requirit disputationem, quam tradidi l. 3 de Juram., cap. ultim.

24. *Tertia regula.* — Tertia regula principalis sit, quando lex loquitur per modum imperandi, anceps est locutio, et ideo consideranda est materia, circa quam proxime versatur imperium. Nam si fuerit actio hominis, lex continebit sententiam ferendam, et non obligabit statim in conscientia: si vero fuerit effectus aliquis, quem legislator per suam legem potest efficere, sæpe continebit sententiam latam, et obligabit. Hanc sumo ex communi doctrina, eamque sic declaro: nam verbum imperandi interdum est pure imperativum (ut sic dicam), aliquando vero est practice effectivum. Priori modo sumitur, quando dirigitur ad alium hominem ad movendum, seu excitandum illum, vel etiam ad illum obligandum, ut ibi: *Exurge, qui dormis; Venite ad me omnes*, etc. Posteriori modo sumitur, quando dirigitur ad aliquem effectum immediate faciendum, ut ibi: *Fiat lux*, et in similibus locis, et ita solent theologi interpretari formam Græcorum in Baptismo: *Baptizetur servus Christi*, nam illud verbum imperandi non est de futuro, nec dirigitur ad alium qui baptizaturus sit, sed in actu exercito imperat receptionem Baptismi, quem confert baptizans. His ergo duobus modis potest imperandi verbum sumi in lege pœnali. Priori modo sumitur, quoties cadit in actionem per alium exercendam, et tunc dicemus tantum continere poenam ferendam, quia vel imperium illud non dirigitur ad ipsum reum, ut cum dicitur, *Expellatur, privetur*, vel si possit dirigi ad reum (cum dicitur, *Solvat centum*, vel quid simile), et juxta materiam subjectam intelligendum est, vel certe secundum ordinem justitiæ postquam condemnatus fuerit, vel etiam tunc dirigitur immediate imperium ad instruendum iudicem: nam perinde est ac si lex diceret, condemnatur ad solvendum centum, et ita illa solvat. Hæc vero intelligen-

da sunt de pœnis judicialibus, seu fori externi: nam aliæ præcipiuntur interdum in ordine ad salutem animæ, quæ possunt statim obligare, ut in decretis, seu canonibus pœnentialibus sæpe inveniuntur hæc verba: Pœniteat tanto tempore, jejunet, etc., in quibus etiam discernendum est an per modum consilii, vel præcepti id statuatur, quod ex usu et circumstantiis colligendum est, cap. *Acceptisti*, de Sponsa duorum, cap. *Ut mensura*, de Empti. et vendit., cap. *Quicumque*, 6, q. 1.

25. Posteriori autem modo sumitur verbum imperandi, quoties cadit immediate in effectum absque ministerio hominis, soletque tunc passive usurpari, ut *amittat, privetur, subiaceat, incurrat, fiat*, et tunc etiam non potest generalis regula constitui. Primo quidem, quia sæpissime solent hæc verba usurpari pro futuris, et ita de illis tractat latissime Tiraq. supra, nullamque specialem mentionem facit imperativi modi. Unde, quando ex adjunctis constiterit tale verbum accipi in vi futuri, superior regula in illo servanda est, ut constat. Item quoties significatio fuerit dubia, in vi futuri accipiendum est verbum juxta primum fundamentum initio positum. Præterea si verbum tale est ut possit et ad effectum immediate et ad ministerium hominis referri, etiamsi imperandi verbum sit, referendum potius est ad homines quam ad effectus, et continebit tantum sententiam ferendam, ut patet in verbo *excommunicetur*; semper enim continet sententiam ferendam sine controversia. Idem sentio de verbo *annuletur, irritetur, spoliatur*, et similibus. De verbo autem *fiat* solet esse major dubitatio: plerumque autem videtur referri ad effectum ipsius legis, et illum impedire, et ideo imprimis considerandus est terminus cui adjungitur: nam si solum significet reatum, seu obligationem, recte exponi potest de poena ferenda, ut si lex dicat: *Fiat obnoxius tali poenæ, fiat reus, fiat debitor*, et similia: si autem cadat super ipsum effectum, verisimile est continere sententiam latam, ut si dicat: *Fiat inhabilis, fiat nullus, fiat irritus, fiat excommunicatus*. Et hoc videtur esse regulare, nisi ex materia et circumstantiis legis aliud colligatur. Idem fere est de verbo *subiaceat*, vel *incurrat*, nam si illi adjungatur ipsemet effectus in particulari quem lex ipsa solet efficere, continebit sententiam latam, ut si dicat: *Subiaceat excommunicationi, Incurrat inhabilitatem*: si vero verba sint generalia, ut *Subiaceat poenæ*, vel *Cadat in solum debitum poenæ, incurrat reatum talis poenæ*,

vel quid simile, non inducent sententiam latam de poena ipsa, sed tantum de obligatione ad ferendam poenam. Unde etiam solent verba illa usurpari circa poenas quæ per homines inferri solent, ut si dicatur: *Subjaceat flagellis, Incurrat exilii poenam, etc.*

26. *Legem quæ poenam fert per verbum præsentis indicativi continere sententiam latam; secus enim contineret mendacium.* — Quarta regula est receptissima de verbo temporis præsentis, et indicativi modi, nimirum, legem quæ poenam ipsam fert per tale verbum, continere sententiam latam, ut si dicat: *Excommunicamus hoc facientem, vel, Notam infamiae illi inurimus, inhabilitamus, privamus, etc.* Hæc regula est frequentius recepta, ut late refert Tiraq. supra, num. 21, Castro et alii moderni illam sequuntur. Ut autem ratio reddatur, advertendum est illum modum loquendi, et inferendi poenam maxime habere locum in his poenis quæ non solum imponi, sed etiam fieri possunt immediate ab ipso legislatore sine actione rei, sed cum sola passione morali, seu privatione, ut sunt poenæ censurarum, inhabilitatum, confiscationum, nullitatum, et similibus. Et nunc est facilis ratio, quia per verbum de præsentis significat sufficienter legislator, se velle per seipsum, seu per suam legem inferre talem poenam, et potest id facere; ergo verba continent sententiam latam, imo etiam continent executionem ejus.

27. *Notandum pro præcedenti regula.* — Confirmatur, quia alias verba legislatoris continent mendacium, quia dicit, verbi gratia, inhabilitamus, et non facit, hoc autem admittendum non est. Quapropter, quando legis poena talis est ut non possit fieri immediate per ipsam legem, sed per actionem, vel ministerium hominis, fieri non potest ut lex hoc modo loquatur per verbum præsentis temporis quod indicet ipsum effectum poenæ, sed ad summum per verbum indicans obligationem, ut, *Mandamus restituere, solvere, et tunc non credimus per hujusmodi verbum simplex significari sententiam latam, nec obligationem in conscientia ante sententiam judicis, nisi aliquid amplius addatur, Obligamus in conscientia, vel aliquid æquivalens, juxta dicenda capite sequenti.* Quia illud verbum præsentis indicativi non excedit vim verbi de præsentis in modo imperandi, ut, *Restituat quadruplum, solvat, etc.* Dictum est autem hæc verba non significare sententiam latam: ergo idem est dicendum de aliis. Atque ita possent exponi auctores negantes hanc regulam, quos late re-

fert Tiraq. supra, n. 24. Quod si de prioribus verbis loquantur, admittenda non est eorum opinio. Neque obstat quod in multis legibus, etiamsi poenam ferant per illa verba de præsentis, adduntur aliæ particulæ exprimentes sententiam latam, ut, *Ex tunc, eo ipso, vel quid simile, in quo indicatur nuda verba præsentis non sufficere.* Hoc (inquam) non obstat, nam sæpe adduntur plures ex his particulis ad majorem abundantiam, declarationem, et firmitatem, et ad exaggerandam rei gravitatem, ut supra in simili dictum est, et sæpe repetit Tiraq. supra, n. 26 et seq., qui n. 32 addit similem regulam de verbo præteriti temporis. Verumtamen vix potest per hujusmodi verbum poena ferri, nisi utendo participio cum verbo substantivo, vel alio simili, ut, *sit privatus, noverit se esse privatum, vel, sciat se amisisse vel similia, quæ in sequenti regula melius explicabuntur.*

28. *Si participium fuerit futurum, indicat sententiam ferendam.* — Quinto, ergo dicimus superiores regulas applicandas esse ad verbum substantivum participio conjunctum; nam, si participium fuerit temporis futuri, sententiam ferendam indicat, cujuscumque modi vel temporis sit verbum substantivum, ut si dicat lex: *Excommunicandus est, vel, Inhabilitandus sit, vel, Irritandus erit;* verbum autem præteriti cum tali participio, non potest commode conjungi in lege ferente poenam, quia respicit futurum, non præteritum. Si autem esset dispositio declaratoria præteriti, posset in hunc modum proferri: Qui hoc fecit, fuit excommunicandus, et tunc etiam significaret poenam ferendam per judicem, non latam: quoties ergo participium est de futuro, non est canon aut lex latæ sententiæ. At vero, si participium sit de præsentis cum verbo substantivo, *sit, vel est,* indicatur lata sententia. Oportet autem ut per participium significetur poena ipsa, quæ per legem immediate ab ipso legislatore sine interventu actionis alterius hominis fieri possit, ut cum dicitur, *privatus est, excommunicatus est, etc.,* ut sumitur ex Glossa in l. *Jubilemus, 2, §. Æconomus, c. de Sacros. Eccl.,* verb. *Privetur,* cum aliis, quæ refert supra Tiraq., n. 26. Et ratio est, quia talis locutio ad sui veritatem requirit effectum de præsentis: ergo facit illum, cum verba legis verificari debeant; secus autem erit si per participium non significatur poena ipsa, sed obligatio ad illam, ut supra in tertia regula in simili dictum est. Idemque censetur, si ponatur verbum *sit, ut, excommunicatus, vel, privatus sit,* quia denotat imperium efficax et faciens. Item habet

eamdem vim, si adjungatur nominibus habentibus æquivalentem significationem, ut si lex dicat, *Est, vel, sit inhabilis, aut, sit, vel, est nullus,* nam hæc verba significant contractum annullari ipso facto. Imo tanta est vis illius negationis ut, etiamsi verbum *est* ponatur de futuro, significare censeatur nullitatem ipso facto, quanquam non sit hoc omnino certum, ut videbimus capite sequenti, ubi omnia quæ pertinent ad poenam ipso jure latam magis explicabuntur.

CAPUT VII.

QUANDO LEGES IMPONENTES POENAM LATÆ SENTENTIÆ OBLIGENT IN CONSCIENTIA AD EXEQUENDUM, ANTE JUDICIS SENTENTIAM, POENAM QUÆ IN ACTIONE CONSISTIT.

1. *Communis partitio poenarum.* — Quæstionem hanc in materia de Censuris in 5 t., 3 p. disputat., sect. 11, succincte et breviter expediendi, quoniam in illo genere poenarum fere nullam habet controversiam, ut statim attingam; nunc autem, quoniam de omni genere legum et poenarum disserimus, generalius et accuratius tractanda est. Ut autem distinctius procedamus, supponenda est communis partitio poenarum. Nam quædam sunt quæ requirunt ministerium hominis, ut executioni mandentur; aliæ quæ per ipsas leges immediate fieri possunt; inter quas hæc est differentia, quod in prioribus poenis lex non trahit secum executionem, id est, non infert poenam ipsam, sed ad summum obligationem ad illam; nam lex quæ jubet hominem flagellari non flagellat, et lex quæ præcipit solvere quadruplum, non solvit, nec spoliat hominem sua pecunia, sed obligat ut solvat. At vero in poenis posterioris generis, lex ipsa per se potest non solum ferre, seu statuere poenam, sed etiam inferre, seu exequi illam: lex enim canonica ferens excommunicationem latæ sententiæ, secum affert executionem, per se enim censuram imponit, idemque est in lege irritante vel inhabilitante. Hæc autem differentia indicat aliam, quia priores poenæ requirunt aliquem effectum physicum, ratione cujus requirunt actionem hominis; posteriores vero consistunt in effectu aliquo morali: lex autem per se non potest facere effectum physicum, potest autem efficere effectum moralem, quales sunt inhabilitationes, impedimenta, censurae, privatio domini, etc. Et hinc etiam est, ut hæc poenæ, quæ per legem immediate inferuntur, semper con-

sistant in privationibus moralibus, ut sunt inhabilitates, nullitates, etc., quia poena est malum, et ut sic est privatio, et ideo lex per se puniens non confert potestatem moralem, sed aufert. Aliæ vero poenæ positivæ dici possunt, quatenus requirunt actionem positivam ad quam sequitur aliqua privatio, in qua malum illud poenæ consummatur.

2. *Subdistinctio membri primi.* — Ulterius vero possumus subdistinguere primum membrum. Nam poenæ requirentes actionem hominis, quædam postulant actionem tertiæ personæ distinctæ ab eo qui punitur; aliæ per actionem ipsiusmet rei fieri possunt et solent, vel ex necessitate, ut comedere, ambulare, etc., vel juxta communem et usitatum hominum morem, ut solvere pecuniam. De priori genere poenarum, quæ postulant actionem alterius, non oportet in præsentis dicere: regula enim generalis est, illas nunquam ferri per legem latæ sententiæ, quæ statim obliget in conscientia. Ratio est, quia lex ad summum potest obligare reum ad sustinendam patienter seu obedienter talem poenam, quia ipse facere non tenetur, nec potest, donec talis poena ab alio inferatur: alius autem non potest illam inferre ex vi legis, nisi ut minister justitiæ, ideoque necessario talis poena requirit sententiam, et mandatum hominis applicantis, et exequentis poenam legis. Quomodo autem reus teneatur parere legi post sententiam in susceptione talis poenæ, attingemus capite sequenti. De hac ergo poena nihil amplius dicere necesse est. Non omittam autem advertere, non solum censeri poenam requirentem actionem alterius illam quæ, physice loquendo, non potest aliter fieri; vix enim reperitur aliqua, quam non possit homo in se ipso exercere, spectando physicam potestatem: censetur ergo talis poena omnis illa quam vel non potest homo honeste infligere, ut est poena mortis, juxta multorum sententiam, vel certe quæ esset nimis acerba et crudelis, si homo cogere ad illam sibi infligendam, juxta doctrinam cap. 5 datam.

3. Subdistingui potest poena requirens actionem ipsius rei, in eam quæ requirit positivam actionem, ut est solutio pecuniæ, vel flagellatio, et in eam quæ requirit omissionem actionis; ommissio enim moralis et humana solet quodammodo inter actus morales computari, et in præsentis non immerito reputari potest per modum actionis, quia nec fit sine positiva voluntate, moraliter loquendo, nec sine dolore et afflictione, imo sæpe cum majori quam positiva actio. Hujusmodi enim